תגובה למאמר "קריטריונים להגדרת צמחים פולשים בישראל ולהערכת הסיכון"

עופר שטייניץ רשות הטבע והגנים oferst@npa.org.il
מרגרטה וולצ'אק רשות הטבע והגנים
נעם לידר רשות הטבע והגנים
אנה טרכטנברוט המשרד להגנת הסביבה
יהושע שקדי רשות הטבע והגנים

-——————————————

תקציר: במאמר של כהן וריוב (2015) מוצעת הגדרה חדשה למינים פולשים. בתגובה למאמר אנו מצביעים על הבעייתיות בהגדרה ודוחים אותה. ספר הצמחים הפולשים בישראל (דופור-דרור, 2010) כולל הגדרה מקובלת למיני צמחים פולשים ומהווה את הבסיס המקצועי לעבודה שכבר היום מתבצעת בשטח להתמודדות עם פלישות ביולוגיות בתחום הצומח.

==========

עמדת רשות הטבע והגנים והמשרד להגנת הסביבה לגבי הגדרת צמחים פולשים

תופעת הפלישות הביולוגיות היא בעיה ההולכת ומחריפה בארץ ובעולם ויש לברך על העלאת המודעות אליה כפי שנעשה במספר מאמרים וכתבות שפורסמו ב"כלנית". כהן וריוב (2015) הציגו סקירה מעניינת בנושא המינים הפולשים. אנחנו מבקשים לברך על הדיון בקריטריונים להערכת סיכון לפלישות ביולוגיות הכוללים התייחסות לתפוצת המין ולנישה האקולוגית. עם זאת, ההגדרה החדשה למינים פולשים בישראל המוצעת במאמר מחייבת תגובה והבהרה. ההגדרה מופיעה בנוסחים שונים לאורך המאמר, דבר העלול ליצור בלבול, אך לצורך הפשטות נתייחס לניסוח המופיע בתקציר: "מינים זרים, שמתפשטים בקצב מהיר בשטח רציף או במספר רב של מוקדים, ומעמידים אוכלוסייה צפופה בכל מוקד".

רשות הטבע והגנים והמשרד להגנת הסביבה, כגופים האמונים על שמירת הטבע והמגוון הביולוגי בישראל, עוסקים בפעולות רבות על-מנת להבטיח את שלמותן (integrity) של מערכות אקולוגיות טבעיות והאורגניזמים המקומיים החיים בהן. התמודדות עם פלישות

ביולוגיות מהווה כיום את אחד האתגרים הבוערים בשמירת טבע בישראל ובעולם. לאור כך, הרשויות הממלכתיות האחראיות על שמירת טבע ואיכות הסביבה בעולם נדרשות להגדרה ביצועית על-מנת לפעול מהר ונכון בהתמודדות עם איום של פלישות ביולוגיות. גישת רשות הטבע והגנים והמשרד להגנת הסביבה לכן היא אימוץ של הגדרת הארגון בינלאומי לשמירת טבע (IUCN):

Animals, plants or other organisms introduced by man into places out of their natural range of distribution, where they become established and disperse, generating a negative impact on the local ecosystem and species (IUCN, 2015)

הגדרה זו שמה דגש חזק על ההשפעות השליליות על המערכות האקולוגיות ועל המינים המקומיים שמלווה פלישות ביולוגיות ומאפשרת לגזור תכניות פעולה יעילות המבוססות על תיעדוף, ותקצוב מתאים לביצוען ולניטור הצלחתן. כפי שמדגישים כהן וריוב עצמם, הגדרה זו מבוססת על חשיבה קולקטיבית של קבוצת חוקרים עולמית המתמקדת בנושא המינים הפולשים בעולם (ISSG), שתפקידם בין השאר ליצור שפה מקצועית משותפת בין קבוצות המחקר השונות. אם כך, השילוב החזק של בסיס מדעי איתן, יחד עם קונצנזוס בין חוקרים מומחים על מה נכלל בהגדרה של ה"השפעה שלילית", מהווים יחד כלי עבודה חשוב ונדרש עבור הגופים האמונים על הוצאה לפועל של שמירה על מערכות אקולוגיות. ישראל מהווה צד לאמנת המגוון הביולוגי, שאחד היעדים של תכניתה האסטרטגית לעשור 2011–2020 (Convention on Biological Diversity, 2010), הוא לזהות ולתעדף מינים פולשים ולנקוט בפעולות למניעת הפצתם והתבססותם. גם לפי הגדרת האמנה, המהווה את הקונצנזוס העולמי הנרחב ביותר בנושא, מין פולש הוא מין זר המהווה איום למגוון הביולוגי (Convention on Biological Diversity, 2010).

אימוץ ההגדרה המוצעת ע"י כהן וריוב (2015), העומדת בסתירה מהותית לזו שבאמנה למגוון ביולוגי, כמוהו כהתנערות ממחויבותה של ישראל במסגרת אמנה זו. אימוץ ההגדרה המוצעת ע"י כהן וריוב יציב את ישראל במצב בו כמעט ואין בה "מינים פולשים". עבור כל מין זר כמעט תמיד יימצאו מוקדים שבהם לא מתקיימת אוכלוסייה צפופה ולפיכך אין כמעט אף מין שיכול לענות להגדרת "פולש". גורמים שמבקשים מטעמים שונים להימנע מפעילות נגד מינים זרים הגורמים נזק למגוון הביולוגי יאמצו הגדרה זו בחום. אנו בטוחים שזו לא כוונת הכותבים. לדוגמא, לפי ההגדרה החדשה המוצעת במאמר, המינים **שיטה כחלחלה**

Acacia saligna ו**שיטת עלי-ערבה** *Acacia salicina* לא ייחשבו למינים פולשים כיוון שבחלק מהמוקדים הם אינם מעמידים אוכלוסייה צפופה. יש להבהיר כי כיום קיים קונצנזוס על כך שמינים אלו מהווים מינים פולשים מובהקים. דוגמה יפה למאבק בפלישה ביולוגית ניתן לראות בעינות גבתון, שמורת טבע אשר נפגעה קשות במשך שנים כתוצאה מהשתלטות של **שיטה כחלחלה**. על בסיס ההגדרה הביצועית של "מין פולש", הצליחה רשות הטבע והגנים לגייס תקציבים וכוח מקצועי רב (בליווי מדעי מקצועי שכלל את ריוב וכהן), על-מנת לבצע טיפול יסודי במיגור המין הפולש. תוצאות ממשק זה ניכרות היום היטב בשמורה, והובילו לשיפור מרשים במגוון הביולוגי הטבעי המתקיים בה. נדגיש, שבעיית המינים הפולשים דורשת עבודה רוחבית, המתבססת על הגדרות והנחיות ברורות ומוסכמות. כך למשל, העובדה שתשתיות חדשות, במיוחד אורכיות, מאיצות תהליכי פלישה, מחדדת את הצורך בעבודה מתואמת עם גורמי התשתית עוד בשלב התכנון, ואת קבלת המחויבות התכנונית והתקציבית של מנהלי הפרויקט לטיפול מוקדם בצמחים פולשים (וולצ'אק ואנגרט 2012).

אתגר ההתמודדות עם מינים פולשים דורש שיתוף פעולה בין גופים שונים ומדיניות אחראית, כולל הגדרה מוסכמת של מינים פולשים לניהול רשימת המינים ולטיפול בהם. ספר הצמחים הפולשים בישראל (דופור-דרור, 2010) כולל הגדרה מקובלת למיני צמחים פולשים העולה בקנה אחד עם ההגדרה של ה-IUCN, ומהווה את הבסיס המקצועי לעבודה שכבר היום מתבצעת בשטח להתמודדות עם פלישות ביולוגיות בתחום הצומח. פרויקט כתיבה של מהדורה מחודשת של הספר יצא לדרך בשיתוף של רשות הטבע והגנים, המשרד להגנת הסביבה, משרד החקלאות ופיתוח הכפר, החברה להגנת הטבע, קק"ל וחברת החשמל לישראל. יש לאפשר המשך פעולות, כגון ביעור ומניעת הפצה, להתמודדות עם פלישות ביולוגיות המזיקות למגוון הביולוגי, לרבות מאמצים לעיגון בחקיקה, ולמנוע ממינוח לא מוצלח לפגוע במאמצים אלו.

ספרות:

דופור-דרור ז מ 2010 הצמחים הפולשים בישראל. העמותה לעידוד וקידום שמירת הטבע במזרח התיכון. אחווה, ירושלים, 186 עמודים.

וולצ'אק מ ואנגרט נ 2012 טיפול בצמחים פולשים ומתפרצים בעבודות תשתית בדגש תשתיות אורכיות. רשות הטבע והגנים.

כהן ע וריוב י 2015 קריטריונים להגדרת צמחים פולשים בישראל ולהערכת הסיכון. כלנית 2. https://www.kalanit.org.il/?p=4680

———————————

Convention on Biological Diversity 2010 Strategic plan for Biodiversity 2011- 2020 and the Aichi Targets.
Convention on Biological Diversity 2015 Invasive species – glossary of terms. https://www.cbd.int/invasive/terms.shtml accessed on 25.11.2015
International Union for Conservation of Nature (IUCN), 2015. http://www.iucn.org/about/union/secretariat/offices/iucnmed/iucn_med_programme/species/invasive_species/ accessed on 18.11.2015

תמונה בעמוד השער

שיטה כחלחלה. צילם: גדי פולק ©

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שטיניץ ע וולצ'אק מ לידר נ טרכטנברוט א ושקדי י 2015. תגובה למאמר "קריטריונים להגדרת צמחים פולשים בישראל ולהערכת הסיכון", כתב-עת "כלנית" מספר 2.

==========